

KWALITEITSVOL NIEUWS & PROFESSIONELE, ONAFHANKELIJKE EN VERANTWOORDELIJKE JOURNALISTIEK

MEMORANDUM

aan de Belgische, Vlaamse & Europese beleidsverantwoordelijken

in het licht van de nieuwe regeerperiode 2024-2029

Dit is een uitgave van de VVJ (Vlaamse Vereniging van Journalisten) / AVBB (Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België)

De kopij is bijgehouden tot december 2023 en zal regelmatig worden geactualiseerd. Voor de recentste stand van zaken over de behandelde thema's: www.journalist.be.

Contact: Charlotte Michils via info@journalist.be – M. 0494 44 54 91

Professionele, vrije en toch verantwoordelijke nieuwsmedia leveren essentiële zuurstof voor een democratische samenleving. Ze laten burgers toe zich ruim en betrouwbaar te informeren over wat er dichtbij en veraf in de wereld gebeurt, wat de noodzakelijke basis vormt voor waarachtige inspraak.

Anno 2023 bestaat het internet ruim 30 jaar en is de smartphone meer dan 10 jaar oud. Voor mens en maatschappij heeft dat op korte tijd een ware revolutie met zich gebracht, met ook veel positieve ontwikkelingen voor de garing en verspreiding van nieuws. Maar schaduwzijden zijn er ook. Zo heeft de klassieke professionele journalistiek aanzienlijke concurrentie gekregen van andere informatieleveranciers. Dat heeft de klassieke zakenmodellen voor nieuws onder zware druk gezet, en ook de positie van journalisten verzwakt. Veel nieuwe informatie die circuleert blijkt bovendien onbetrouwbaar (desinformatie) of ronduit nep (*fake news*) te zijn. Wie denkt aan digitale ontwikkelingen denkt ook aan spyware en bedreigingen voor het journalistiek bronnengeheim alsook de mogelijk disruptieve gevolgen van de AI-(r)evolutie.

In deze nieuwe, digitale context kunnen we niet genoeg wijzen op de blijvende noodzaak van professionele journalistiek, die kwaliteit, betrouwbaarheid en ethiek waarborgt. Dit is en blijft een essentiële bestaansvoorwaarde voor waarachtige democratie.

Ongetwijfeld gaat het allereerst om een verantwoordelijkheid voor de nieuwsmedia en de journalisten zelf. Aan hen in de eerste plaats komt het toe te blijven investeren in mensen en middelen die de kwaliteit van het nieuwsaanbod vrijwaren en nog verhogen.

Toch kan de overheid – op de diverse beleidsniveaus die ze heeft – voor een stevige ondersteuning zorgen. In het licht van de essentiële maatschappelijke rol van goede journalistiek is deze overheidssteun meer dan legitiem, zij het dat ze steeds met het grootste respect voor de journalistieke onafhankelijkheid moet worden gerealiseerd.

Nieuwsmedia worden beheerd door uitgevers, omroepdirecties en digitale managers, maar wezenlijk zijn het redacties en journalisten die voor de nieuwsstroom instaan. Journalisten verdienen het dan ook om parallel met de mediadirecties te worden gehoord in het debat over de kwaliteit en toekomst van de nieuwsmedia.

Als beroepsvereniging met circa 3.000 Vlaamse, 5.000 Belgische en 300.000 Europese journalisten zijn respectievelijk de VVJ op Vlaams niveau, de AVBB op Belgisch niveau en de EFJ op Europees niveau bij uitstek goed geplaatst om dit debat mee te voeren.

De steun die wij als journalistenvereniging vragen situeert zich op de volgende terreinen:

1. Het beroepsstatuut van de journalist
2. Bescherming van de persvrijheid
3. Sociaal en fiscaal statuut van de journalist
4. Journalistieke auteursrechten
5. Ondersteuning van de beroepsvereniging van journalisten
6. Mediasteun aan nieuwsbedrijven: koppeling aan journalistiekbevorderende subsidievoorwaarden
7. Steun aan het publiek

Telkens vermelden we op welk beleidsniveau de uitdaging moet worden aangepakt: Belgisch-federaal (F), Vlaams (V) of Europees (E).

1 HET BEROEPSSTATUUT VAN DE JOURNALIST

1.1 Aanpassing van de wet van 1963 (F)

Een sterke perskaart - een perskaart met een juridisch én visueel officieel karakter – is van primordiaal belang. Zonder is het niet mogelijk om te werken volgens de standaarden van het beroep en komt de kwaliteit van het nieuwsaanbod in het gedrang. Tegelijk is een herkenbare officiële perskaart ook in het belang van de overheid en de ordehandhavers: ze waarborgt dat de drager beantwoordt aan de wettelijke vereisten voor het voeren van de titel van beroepsjournalist. De erkenning van beroepsjournalisten wordt geregeld door de wet van 30 december 1963.

Zestig jaar later is de mediasector echter zo ingrijpend veranderd dat een modernisering van de wet zich opdringt. De digitalisering en het internet hebben niet alleen tal van nieuwe media-uitingen en journalistieke functies doen ontstaan, ze hebben ook het onderscheid doen vervagen tussen wat in de wet van 1963 het ‘actualiteitsgebeuren in ’t algemeen’ wordt genoemd en de ‘periodieke en vakpers’. Deze ontwikkelingen dagen ook, met onder meer de opkomst van sociale media en fake nieuws, de media en de journalistiek uit.

In deze snel veranderende realiteit is dus nood aan een aangepast wettelijk kader dat de geloofwaardigheid van erkende beroepsjournalisten erkent en versterkt, zeker ten opzichte van andere actoren die berichten over nieuws zonder te voldoen aan de strenge kwaliteitsvereisten en deontologische normen die worden gehanteerd door beroepsjournalisten. Om die reden heeft de AVBB een voorstel voor modernisering van de wet van 1963 uitgewerkt.

De AVBB stelt vast dat de bevoegde ministers de hervorming koppelen aan veiligheids- en/of praktische voorwaarden. De AVBB wijst erop dat die voorwaarden verenigbaar moeten zijn met de persvrijheid en dat de perskaart haar officiële karakter moet behouden. De overheid heeft niet enkel een negatieve verplichting inzake het recht van vrije meningsuiting en persvrijheid, ze moet ook een kader scheppen waarin dit fundamenteel recht optimaal kan worden beleefd.

1.2 Meer logistieke ondersteuning voor de Erkenningscommissie (F) (V)

Door de overheid gecreëerde erkenningscommissies (in eerste aanleg en in beroep, in Vlaanderen en in Franstalig België) zijn belast met de toepassing van de wet van 1963. Maar de overheidsmiddelen die indertijd aan de VVJ en AJP werden toegekend voor hun opdrachten, volstaan niet langer voor de nodige financiering. De AVBB/VVJ dringt dan ook aan op werkmiddelen voor de erkenningscommissies. Die moeten ook toelaten het archief van de commissies te digitaliseren.

1.3 Faciliteiten voor journalisten (F) (V) (E)

Om de kwaliteit van het journalistieke werk te bevorderen, heeft de wetgever aan erkende beroepsjournalisten werkfaciliteiten toegekend, waaronder eerst en vooral een officiële perskaart (samen met de officiële autopersplaat die daaraan is gekoppeld). Deze persdocumenten impliceren voor elke overheidsfunctionaris de wettelijke plicht om de houder ervan maximale doorgang en faciliteiten te verlenen, voor zover verenigbaar met openbare orde en verkeer. Zie ook 1.1.

Aan de Vlaamse en de Brusselse overheden vragen we nog om erkende journalisten en andere journalisten met een VVJ- of AJP-lidmaatschap gratis streekvervoer te verlenen, parallel met wat de TEC in Wallonië doet.

VVJ en AJP geven ook andere persdocumenten uit: aan stagiairs-beroepsjournalist, aan journalisten in bijberoep en ook aan studenten en docenten in de journalistiek. Het gaat dan niet om een officiële perskaart, veeleer om een lidkaart met het karakter van een persdocument. Aan alle overheden vragen we om in de mate van het mogelijke ook met deze documenten rekening te houden. Als lid van respectievelijk VVJ en AJP aanvaarden de betrokken journalisten de deontologische codes die door respectievelijk de Raad voor de Journalistiek (www.rvdj.be) en de *Conseil de Déontologie Journalistique* (www.deontologiejournalistique.be) zijn vastgesteld en worden toegepast.

1.4 Mediasteunbeleid koppelen aan aantal beroepsjournalisten (F) (V) (E)

Elke overheidssteun aan nieuwsmedia of journalistieke fondsen moet dan ook worden gekoppeld aan quota inzake beroepsjournalisten. Dit is namelijk de ultieme toetssteen voor het meten van het professionalisme en de kwaliteit van het nieuwsaanbod. Voor basissteun kan worden uitgegaan van een minimumbezetting van 3 vaste (loontrekkende) beroepsjournalisten op de redactie. Verdere steun kan dan proportioneel worden opgevoerd volgens het aantal beroepsjournalisten op de payroll.

Het mediasteunbeleid moet ook nog aan andere factoren worden gekoppeld: zie verder in hoofdstuk 6 van dit Memorandum.

2 BESCHERMING VAN DE PERSVRIJHEID

2.1 Persvrijheid algemeen (F)

België heeft een sterke traditie van persvrijheid, die stevig verankerd is in de Grondwet. Wil ons land zijn voortrekkersreputatie ter zake behouden, dan moeten deze waarborgen gehandhaafd en nog versterkt worden. Artikel 25 Grondwet moet, in de lijn van de rechtspraak, worden aangepast teneinde de 'pers'vrijheid uit te breiden tot de 'nieuwe', digitale nieuwsmedia.

2.2 Onafhankelijke redacties (F) (V) (E)

Persvrijheid moet ook worden waargemaakt binnen de nieuwsmediabedrijven, zeker in het licht van de voortschrijdende concentratie in de mediasector. Redactiestatuten moeten de onafhankelijkheid van redacties tegenover uitgevers en managers waarborgen, en redactieraden moeten fungeren als buffer tegen ongepaste politieke of commerciële bemoeienissen vanwege media-eigenaars of directies. Conform toekomstige Europese verplichtingen moeten er transparantie zijn over media-eigenaarschap.

Elk mediasteunbeleid moet worden gekoppeld aan het bestaan van redactiestatuten en redactieraden in de schoot van het mediabedrijf.

Voor andere voorwaarden waaraan het mediasteunbeleid moet worden gekoppeld: zie elders in dit Memorandum, en met name hoofdstuk 6.

2.3 Veiligheid voorop (F) (V) (E)

Goede journalistiek begint met journalisten die zich vrij en veilig kunnen bewegen naar en op plaatsen waar nieuws te vinden is. Op dit vlak beleven we benarde tijden, zowel in het binnenland als het buitenland.

Binnenlandse veiligheid

In 2019 richtte de VVJ een specifiek Meldpunt voor agressie tegen journalisten in. De aanleiding was het hardhandige optreden van rechtsextremistische betogers tegen journalisten tijdens de Mars tegen Marrakech. Sindsdien registreerde het Meldpunt enkele tientallen gevallen van fysieke en verbale agressie, afkomstig van particulieren of bedrijven maar ook van politici. In enkele gevallen pleegden ordehandhavers ongepaste agressie, met name tegen beeldjournalisten.

Die tendens is in lijn met de vijfjaarlijkse journalistensurvey, een onderzoek o.l.v. de UGent, UMONS en ULB. Volgens de laatste editie werd meer dan de helft van de journalisten reeds geconfronteerd met grensoverschrijdend gedrag (55,8% van de respondenten, d.w.z. 773 personen). Hieronder vallen verschillende vormen van geweld en agressie. De meest voorkomende vorm is verbale agressie, andere vormen van agressie zijn intimidatie (zoals juridische dreigementen), discriminatie, seksueel grensoverschrijdend gedrag, fysiek geweld, edm.

De VVJ probeert in elk van die gevallen meteen te reageren en toe te werken naar een oplossing. In het algemeen blijven we oproepen voor een groter respect voor de officiële perskaart, die journalisten identificeert en legitimeert (zie ook 1.3).

De AVBB voert daarnaast jaarlijks overleg met de minister van Binnenlandse Zaken, de Vlaamse minister van Media en de politiediensten. Goed overleg is een must ter voorbereiding van een event of betoging maar laat ook toe in algemene zin de vinger aan de pols te houden zowel aan politiekant als aan journalistenzijde. De beroepsvereniging pleit voor de verderzetting van de dialoog, mede in lijn met de aanbeveling van de Europese Commissie over de veiligheid van journalisten.

Tegelijk pleit de AVBB voor een vlotte implementatie van de strafverzwaring in geval van agressie tegen journalisten. Als gevolg van deze nieuwe maatregel moeten politiediensten bijzondere aandacht geven aan hun klachten, in de vorm van een uitvoerig proces-verbaal en de onmiddellijke verwittiging van het parket. Vervolgens zou het parket het slachtoffer en diens werkgever stipt op de hoogte houden van het verloop van het strafonderzoek.

Agressie tegen journalisten manifesteert zich offline en online. Opvolging van online intimidatie blijft voor politionele diensten volgens journalisten een blinde vlek. De AVBB pleit ook hier voor een lik-op-stuk-beleid. Dat geldt a fortiori wanneer het cyberpesten anoniem of onder een pseudoniem gebeurt. De praktijk wijst uit dat de strafrechtelijke weg zelden het verwachte resultaat oplevert voor het slachtoffer. Op initiatief van RTBF en VRT, die een zero-tolerance policy inzake cyberrisico's hanteren, verzoeken beide openbare omroepen en journalistenverenigingen de wetgever om de invoering van een bevel tot identificatie in burgerrechtelijke procedures te overwegen.

Internationale veiligheid

Het laatste rechtsstaatrappport van de Europese Commissie benadrukt eens te meer de risico's m.b.t. mediapluralisme en veiligheid van journalisten. Een sterk en gecoördineerd optreden – wetgever, beleid, ordediensten, journalistieke sector – is van cruciaal belang. Die zorgwekkende tendens manifesteert zich niet enkel Europees, maar ook nationaal. Zo wees een recente VVJ-survey uit dat vier op de vijf journalisten zich zorgen maken over een groeiend anti-journalistiek sentiment, de helft was reeds het slachtoffer van een vorm van agressie.

In zijn ontwerp van nieuw Strafwetboek wil de minister van Justitie misdrijven tegen journalisten nu zwaarder bestraffen. In het verlengde hiervan zouden journalisten ingevolge een omzendbrief van het College van procureurs-generaal vier extra waarborgen krijgen. De politiediensten zouden dan bijzondere aandacht moeten geven aan hun klachten, in de vorm van een uitvoerig proces-verbaal en de onmiddellijke verwittiging van het parket. Vervolgens zou het parket het slachtoffer en diens werkgever stipt op de hoogte houden van het verloop van het strafonderzoek. Klachten van journalisten zouden, steeds volgens vermelde omzendbrief van 2008, ook de vermelding 'Geweld tegen beschermd slachtoffer (artikel 410 bis Sw.)' krijgen, wat inventarisatie mogelijk maakt.

Daarnaast verwelkomt de AVBB het overleg tussen ministers, ordediensten en journalistenverenigingen dat op gang is gekomen in navolging van een Europese aanbeveling.

2.4 Openbaarheid van bestuur en een transparante rechterlijke orde (F) (V) (E)

Een goed nieuwsaanbod begint bij toegankelijke en betrouwbare informatiebronnen. Zeker van publieke overheden, politieke verantwoordelijken en openbare besturen kan worden verwacht dat ze snel, efficiënt en betrouwbaar communiceren, te beginnen met professionele nieuwsmedia en hun journalisten.

Essentieel daarbij is ook dat ze die redacties en journalisten consequent gelijk behandelen en afzien van inhoudelijke kritieken of disputen. Het betaamt allerminst dat beleidsverantwoordelijken een redactie of journalist weren van persconferenties of schrappen van verzendlijsten omdat die 'te kritisch' zou staan tegenover het beleid in kwestie.

Dezelfde openheid is vereist inzake 'passieve' openbaarheid van bestuur, dit is telkens wanneer een journalist informatie opvraagt bij een overheidsinstantie. In de praktijk ervaren journalisten meer dan eens moeilijkheden om aan bestuursinformatie te geraken. De AVBB/VVJ dringt aan op hervorming van het federale en Vlaamse kader. Het federaal wetsontwerp komt op dit moment nauwelijks tegemoet aan die eisen. Integendeel, het voert twee nieuwe uitzonderingen toe aan de reeds lange lijst van uitzonderingen op passieve openbaarheid van bestuur.

Ook wat de openbaarheid van gerechtelijke uitspraken betreft is er nog werk aan de winkel. Journalisten hebben weliswaar toegang tot het besloten deel van JustJudgment, maar desalniettemin staat er nog een aantal belangrijke vragen open. Het antwoord daarop zal bepalen of dit instrument het verschil zal maken

2.5 Respect voor vertrouwelijke communicatie en bronnengeheim (F) (V) (E)

Wijdverbreide inzet van spionagetools is geen fabel, onthulde het Pegasus Project, een grootschalig journalistiek onderzoek, in 2021. De software dient officieel om terroristen en criminelen in de gaten te houden, maar komt evengoed massaal terecht op de smartphone van onder meer journalisten en mensenrechtenactivisten. De tijdelijke PEGA-commissie in het Europees Parlement kreeg het mandaat om de ware dimensie van spywaremisbruik te onderzoeken. Het commissierapport resulteerde in een aanbeveling van het Europees Parlement. Verbijsterend is dat heel wat spyware-ontwikkelaars en -verkopers in een of meerdere lidstaten geregistreerd zijn of waren. In navolging van de Speciale VN-Rapporteur voor Vrijheid van Meningsuiting, roept de AVBB op tot een onmiddellijk moratorium op het gebruik, de overdracht en de verkoop van surveillance-software in afwachting van een sluitend Europees kader.

Op nationaal vlak is het journalistieke bronnengeheim tegenover justitie en politie in België sinds 2005 wettelijk verankerd. In 2010 kwamen daar wettelijke waarborgen bij ten aanzien van de inlichtingendiensten. We pleiten ervoor om deze journalistieke rechten op bronnengeheim, naast de openbaarheid van bestuur, in de Grondwet op te nemen. (F)

In de praktijk blijkt justitie de wet niet altijd even nauw na te leven. Nog altijd worden journalisten min of meer gedwongen om hun bronnen te onthullen, worden hun smartphones in beslag genomen en uitgelezen of blijkt hun telefoonverkeer te zijn geregistreerd. Justitie-, politie- en veiligheidsfunctionarissen moeten bijgevolg beter worden geïnformeerd en geïnstrueerd over de correcte naleving van de wettelijke bescherming van het journalistieke bronnengeheim. (F)

Een betere rapportering over de naleving van de wet dringt zich op. Tevens dringen we opnieuw aan op de invoering in de wet van formele sancties voor schending van het journalistieke bronnengeheim door politie, justitie of veiligheidsdiensten. (F) De AVBB verwelkomt het voorontwerp dat de dertig jaar oude privédetective-wet moet herzien. Op voorstel van minister van Binnenlandse Zaken Annelies Verlinden (CD&V) vallen de beroepsactiviteiten van journalisten straks buiten de private opsporing. Het voorontwerp van wet stipt daarnaast expliciet aan dat journalistieke bronnen een verboden onderzoeksdomein voor privédetectives zijn.

2.6 Geen nieuwe incriminaties lastens de pers (F)

De vloed van *fake news* en *hatespeech*, met name op sociale media, verleidt overheden her en der om nieuwe strafbaarstellingen in te voeren. Hier moet met de grootste voorzichtigheid mee worden omgesprongen, teneinde de vrije informatiestroom niet ongepast te belemmeren. Hoe dan ook mag dit nooit ten koste gaan van professionele journalistiek. De AVBB moet als representatieve beroepsvereniging worden gehoord over elk initiatief ter zake.

Dit belet niet dat de online informatieplatformen moeten worden geresponsabiliseerd. De EU gaf hiertoe reeds meerdere impulsen, denk aan de digitale dienstenwet. Nu die van kracht geworden is, is het zaak om goed te monitoren. Komt Big Tech zijn verplichtingen na en gebeurt dat zonder afbreuk te doen aan de rechten en vrijheden van nieuwsmedia en professionele journalisten? Dat moet nauw worden opgevolgd.

2.7 Anti-SLAPP-wetgeving (F)

Ook bij ons dreigen nieuwsmedia en journalisten almaar meer te maken te krijgen met *strategic lawsuits against public participation* (SLAPP). Zeker wanneer het gaat om kleinere media en freelancers legt dit een loodzware hypotheek op de journalistieke vrijheid. De AVBB is tevreden met het politiek akkoord over de anti-SLAPP richtlijn en ijvert voor een brede implementatie nationaal.

2.8 Correcte toepassing van het censuurverbod (F)

Volgens artikel 25 Grondwet kan de overheid nooit preventieve censuur plegen. Toch blijven vandaag gerechtelijke publicatie- of uitzendverboden als een zwaard van Damocles boven de nieuwsmedia hangen. Meer dan eens gaat het zelfs om kort gedingen op eenzijdig verzoekschrift. VVJ/AVBB laakt die praktijk in mediazaken reeds vele jaren en dringt aan op een wettelijk verbod.

2.9 Uitbreiding bescherming drukpersmisdrijven naar audiovisuele en digitale nieuwsmedia (F)

Artikel 150 Grondwet bepaalt dat enkel de hoven van assisen bevoegd zijn voor de berechting van opiniedelicten die via de drukpers worden begaan. Deze bescherming moet, conform rechtspraak, worden uitgebreid naar audiovisuele en digitale nieuwsmedia.

2.10 Een redelijk recht tot antwoord (F) (V)

De Senaatscommissie voor Transversale bevoegdheden bestudeerde in de legislatuur voorafgaand aan de huidige een modernisering en harmonisering van de regelgeving inzake het recht tot antwoord. De AVBB erkent dat ook voor online nieuwsmedia een regeling zich opdringt. Tegelijk pleiten we ervoor de regimes voor alle media (print, omroep en digitaal) op elkaar af te stemmen, en dit op het niveau dat voor de omroepen geldt. Dit betekent dat een recht van antwoord enkel kan worden verkregen om foute informatie te corrigeren die krenkend was voor iemands eer.

3 SOCIAAL EN FISCAAL STATUUT VAN DE JOURNALIST

Journalistieke kwaliteit en onafhankelijkheid hangen ook samen met behoorlijke vergoedingen en werkvoorwaarden. Als beroepsvereniging zijn we daarbij bekommerd om de situatie van zowel loontrekkende als freelancejournalisten (en bij uitbreiding uiteraard ook andere preciaire contracten).

Dit alles is in de eerste plaats een kwestie van goed algemeen beleid, vooral op federaal vlak. Dat belet niet dat ter ondersteuning van goede journalistiek ook specifieke sociale en fiscale maatregelen mogelijk zijn. (F)

Vanzelfsprekend zijn ook sociale en financiële regelingen in de mediabedrijven en eventueel op sectoraal niveau bepalend. Ter zake kunnen overheden een stimulerende rol spelen via gerichte voorwaarden in hun mediasteunbeleid (zie verder hoofdstuk 6). (F) (V)

3.1 Bijzondere aandacht voor zelfstandige journalisten (F)

3.1.1 Faire vergoedingen

Faire vergoedingen zijn met stip hét freelancethema. Vergoeding drukt waardering uit. Een vergoeding moet goed zitten. Een vergoeding laat je toe een duurzame carrière uit te bouwen.

Een freelancer moet volgens internationale modellen 50% meer verdienen dan een loontrekkende collega om de uitgaven als zelfstandige te kunnen bekostigen.

Als individuele freelancer opboksen tegen opdrachtgevers in een sterk competitieve, geconcentreerde markt is weinig evident. Europa zette om die reden het licht op groen om collectieve onderhandelingen voor bepaalde ondernemingen op te starten. De AVBB kijkt naar de bevoegde ministers om dit proces te faciliteren en een *'seat at the table'* te verzekeren voor representatieve beroepsverenigingen.

3.1.2 Sociale bescherming (F)

Het sociale vangnet voor zelfstandigen is sedert 2018 almaar verstevigd. Zo hebben arbeidsongeschikte zelfstandigen sinds 1 juli 2019 vanaf de eerste ziektedag recht op een uitkering, wanneer ze langer dan een week arbeidsongeschikt zijn. Ook de bedragen zijn hoger geworden. Daarnaast werd de faillissementsverzekering uitgebreid. Zo hebben zelfstandigen die failliet werden verklaard, gedurende twaalf maanden recht op een faillissementsuitkering. Niettemin blijven er blinde vlekken. Zo kan een zelfstandige niet terugvallen op een werkloosheidsuitkering. De regeling van de arbeidsongevallen en de beroepsziekten is niet van toepassing op zelfstandigen. Ze hebben geen betaalde vakantiedagen. Doordat de bijdragen als zelfstandige lager liggen, trekken ze doorgaans minder pensioen. In tegenstelling tot een werknemer die 15 weken moederschapsrust heeft, heeft een zelfstandige slechts acht weken. Ook het bedrag dat een zelfstandige tijdens die periode krijgt, ligt lager dan bij werknemers. Wel ontvangt de zelfstandige gratis dienstencheques voor poetshulp. Er dienen dus nog belangrijke verschillen tussen zelfstandigen en loontrekkenden te worden weggewerkt.

Inspiratie voor het socialezekerheidsaspect 'werkloosheidsuitkering' kan alvast gevonden in het 'kunstenaarsstatuut'.

Overigens blijft schijnzelfstandigheid een pijnpunt in de nieuwsmediasector. Volgens de laatste journalistensurvey van de UGent, UMONS en ULB geeft 38% van de freelancers in hoofdberoep bijvoorbeeld aan voor slechts een opdrachtgever te werken (in 2018 was dit nog 33,1%). Minder dan de helft (48,7%) is tevreden met dit freelancestatuuut (ter vergelijking: bij loontrekkende collega's bedraagt het tevredenheidspercentage 87,7%).

3.1.3 Monitoring en bijsturing waar nodig betreffende het gewijzigde fiscaal regime voor auteursrechten (F)

De programmawet van 26 december 2022 hervormde het fiscale voordeelregime voor auteursrechtenvergoedingen. Positief is dat journalistiek werk – voorwaardelijk – onder het gunstregime valt. Tegelijk zorgt de programmawet voor de nodige rechtszekerheid, al is er ook een schaduwzijde: zo zakt de in aanmerking te nemen auteursrechtenvergoeding op termijn naar 30% van de totale vergoeding (inclusief de vergoeding voor de geleverde prestaties dus). Zonder bijsturing door de uitgevers stevenen freelancejournalisten daardoor op een lager netto-inkomen. De AVBB vraagt de bevoegde ministers om deze evolutie mee in de gaten te houden en zo nodig bij te sturen.

3.1.4 BTW-vrijstelling

Voor de ene freelancer geen must, voor de andere wel. Werk de lacunes in de wetgeving weg voor wie wil terugvallen op de btw-vrijstelling. Nu is de verplichting in hoofde van de uitgever om te publiceren (cf. contract van uitgave) een belangrijke stopper. Maak de btw-vrijstelling optioneel in hoofde van de freelancer.

3.1.5 Btw-tarieven

In twee verschillende communicaties gaf de administratie te kennen dat

1. wanneer de btw-vrijstelling niet van toepassing is, er 6% op het deel 'auteursrechtenvergoeding' en 21% op het deel 'baten' moet worden geheven.
2. er mogelijk 6% op de gehele vergoeding kan worden geheven als de uitgaande handeling in haar geheel een overdracht van auteursrechten is. Concreet dient er te worden gekeken naar de overeenkomst tussen de journalist en de uitgever, en meer specifiek naar hoe de uitgaande handeling wordt gekwalificeerd.

Een dergelijke regeling creëert heel wat rechtsonzekerheid. De VVJ is voorstander van een eenduidige regeling.

3.2 Mediasteunbeleid koppelen aan respect voor sociale voorwaarden (F) (V)

Binnen de mediabedrijven staat de werksituatie van journalisten al langer onder druk. De moeilijk economische omgeving speelt daarbij ongetwijfeld een rol, de AI-(r)evolutie legt daar nog een laagje bovenop.

Daarom vragen we zowel de federale als de Vlaamse overheid om haar mediasteunbeleid te koppelen aan formele voorwaarden die de werkomstandigheden van hun journalisten ten goede komen:

- Een minimale redactiebezetting, afgemeten aan de grootte van het bedrijf
- Klemtoon op arbeidscontracten
- Geen schijnzelfstandigheid
- Geen misbruik van uitzendarbeid
- Dichtrijden van de *gender pay gap* in de Vlaamse journalistiek
- Faire freelancevergoedingen
- Een redelijke en vergoede overdracht van auteursrechten
- Gepaste maatregelen tegen overdreven werkdruk en burn-out
- Gepast beleid tegen grensoverschrijdend gedrag
- Aanvaarding van een standaardovereenkomst voor freelancers
- Redelijke, collectief overlegde en jaarlijks geïndexeerde vergoedingen, ook voor freelancers
- Voor erkende freelancejournalisten een tegemoetkoming voor aanvullend pensioen naar analogie met het aanvullend journalistenpensioen voor loontrekkende beroepsjournalisten
- Stipte betaling van ereloonnota's en facturen.
- Mogelijkheid tot bijscholing en feedback.
- ...

Specifiek op Vlaams niveau vragen we de snelle goedkeuring van een Sociaal Charter, waarin de vermelde sociale actiepunten voor de hele Vlaamse mediasector worden geïmplementeerd. (V)

De VVJ staat ter beschikking om de naleving van genoemde sociale voorwaarden af te toetsen in de praktijk en op basis hiervan de subsidiërende overheid van advies te dienen. (V) Op federaal vlak kan die rol aan de AVBB worden toegewezen. (F)

4 JOURNALISTIEKE AUTEURSRECHTEN

4.1 Herwaardering reprografierecht en andere wettelijke licenties (F)

De vergoeding die Reprobel int voor het openbaar leenrecht in de openbare bibliotheken in ons land, is sinds referentiejaar 2018 niet meer aangepast. De leenrechttarieven zouden moeten geactualiseerd worden om rekening te houden met de inflatie in de periode 2018-2023.

Ook de totale enveloppe voor compensatie voor de privékopie die Auvibel ontvangt zou om diezelfde reden verhoogd moeten worden. Er zou tevens een aanpassing moeten gebeuren waardoor er rekening wordt gehouden met kopieën in de cloud. In België worden rechthebbenden vandaag immers niet vergoed voor de schade die wordt veroorzaakt door kopieën die in de cloud worden gemaakt. Meer info op www.jam.be en www.reprobel.be.

4.2 Digital author's right (E) (F)

De DSM-richtlijn werd intussen omgezet in Belgisch recht. De AVBB en de JAM zijn bijzonder tevreden met de omzettingsregeling m.b.t. het passend aandeel voor journalisten in het kader van het nieuw naburig recht voor uitgevers.

Verscheidene omstandigheden nopen echter tot bezorgdheid. Ten eerste wordt de concrete afdwinging bemoeilijkt door het annulatieberoep van Google en co tegen (o.m.) de omzettingsregeling betreffende journalistenaandeel. Daarnaast lopen de onderhandelingen tussen de online platformen en uitgevers bijzonder moeilijk. Eveneens ontbreekt elke vorm van transparantie, niet enkel in de verhouding online platformen-uitgevers maar ook uitgevers-journalisten. Tot slot worden er intussen in Europa geheime deals gesloten tussen Google resp. Meta/Facebook en uitgevers die niet onder de DSM-richtlijn zouden vallen met alle gevolgen van dien voor journalisten.

4.3 AI-revolutie en auteursrecht

Tekst en beeld op basis van generatieve AI stelt ons voor meerdere uitdagingen. Kan het huidige auteursrecht dienstig ingeroepen worden als chatbots het internet afgrazen en gebruik maken van (journalistiek) auteursrechtelijk beschermd werk? Het antwoord is wellicht negatief. Ten eerste blijkt software als *Plagiarism Checker* nauwelijks in staat om oorspronkelijke bronnen in een aan de hand van AI geschreven tekst te identificeren. Ten tweede beschermt het huidige auteursrecht geen inhoud maar vorm. Een tekst die compleet geschreven wordt aan de hand van meerdere bronnen, lijkt in die zin geen inbreuk op het auteursrecht te vormen. Toch wordt hier geparasiteerd op uitgevers en journalisten, die elk van hun kant investeerden in een kwaliteitsvol journalistiek eindproduct. De AVBB roept de wetgever op om de lacunes op wetgevend vlak dicht te rijden.

4.4 Bevordering van het respect voor journalistieke auteursrechten binnen het mediabedrijf (F) (V)

Mediabedrijven moeten, in de geest van de Belgische Auteurswet, opnieuw gepast respect opbrengen voor de auteursrechten van hun journalisten. Dat geldt zowel voor loontrekkende als zelfstandige journalisten, en zowel voor hun morele als hun materiële auteursrechten.

Elke overdracht van auteursrechten van de journalist naar diens uitgever of omroep moet daarom uitdrukkelijk en – in het geval van zelfstandige journalisten – specifiek worden geregeld, en gepast worden vergoed.

Alle overheden dienen hierop toe te zien, onder meer via hun mediasteunbeleid (zie hoofdstuk 6).

5 STEUN AAN DE BEROEPSVERENIGING VAN JOURNALISTEN (V)

De VVJ/AVBB is een vzw erkend als beroepsvereniging, die wettelijke opdrachten vervult, de journalistieke beroepsbelangen behartigt, maatschappelijke service verleent en garant staat voor verantwoordelijke (deontologische) journalistiek.

Deze meervoudige rol verantwoordt een blijvende en geïndexeerde overheidssubsidiëring, ook voor het Journalistenloket en de Raad voor de Journalistiek. De VVJ is minister van Media Benjamin Dalle erkentelijk voor de decretale verankering van haar subsidie.

Dat neemt niet weg dat de VVJ de subsidie voor VVJ Academy die ze in 2023 voor het eerst ontving, graag eveneens wil bestendigen.

Daarnaast wil de VVJ als representatieve beroepsvereniging graag intensiever betrokken bij

- de door de overheid betoelaagde projecten voor mediawijsheid en ‘nieuws in de klas’
- de door de overheid betoelaagde fondsen voor journalistieke projecten
- de door de overheid verleende perssteun aan mediabedrijven (zie hierna, hoofdstuk 6)

De VVJ wil verder werk maken van een betere promotie van de kwalitatieve journalistiek die Vlaanderen vandaag absoluut te bieden heeft. Dit levert vitale antistof voor de kwaal van desinformatie en *fake news* die de samenleving treft. Concreet denken we aan een jaarlijks event waarop prijzen voor hoogstaande journalistiek worden uitgereikt, te organiseren in samenwerking met de volledige nieuwsmediasector. Voor deze organisatie doen we een beroep op cofinanciering vanwege de Vlaamse overheid, met dien verstande dat de journalistieke onafhankelijkheid van het project volledig blijft gevrijwaard.

6 STEUN AAN NIEUWSMEDIABEDRIJVEN: KOPPELING AAN JOURNALISTIEKBEVORDERENDE CRITERIA

6.1 Mediasteun: algemene principes (V) (F) (E)

Overheidssteun is ook mogelijk op het niveau van de nieuwsmediabedrijven.

In het algemeen steunen wij als journalistenvereniging de desiderata van onze uitgevers en managers inzake overheidssteun.

Des te belangrijker is het dat het subsidieerbare concept 'nieuwsmedium' goed wordt afgelijnd, wat zoals gezegd moet gebeuren in functie van de journalistieke kwaliteitsverbetering.

Als voorwaarden voor subsidiëring zien wij bijgevolg:

1) Het moet gaan om een professioneel nieuwsmedium, wat betekent dat de hoofdactiviteit erin bestaat nieuws (actualiteitsverslaggeving, duiding en opiniëring) te produceren voor een breed publiek. Andere nevenactiviteiten zijn niet uitgesloten, maar mogen geen enkele hypotheek leggen op de onafhankelijkheid van het nieuws.

Het voldoen aan deze voorwaarden moet blijken uit

- de statuten
- voldoende werkgelegenheid voor erkende beroepsjournalisten (minstens 3 en afhankelijk van de grootte van het bedrijf)
- een redactiestatuut en redactieraad die de grenzen bewaken tussen (de commerciële luiken van) het mediabedrijf en de redactie.

2) Het nieuwsmedium erkent de (Vlaamse dan wel Franstalige) Code voor Journalistiek en de Raad voor de Journalistiek.

3) Het nieuwsmedium respecteert een minimumpakket van arbeidsvoorwaarden voor zijn journalisten, zoals vastgelegd in een sectoraal Sociaal Charter. Voor de inhoud van dit Sociaal Charter: zie hoger.

Voor het implementeren van dit steunbeleid is het niet meer dan logisch dat de VVJ/AVBB een sleutelrol krijgt, in de zin dat ze het voldoen aan de voorwaarden mee kan controleren.

6.2 De VRT-nieuwsdienst: essentieel en constructief (V)

Een sterke openbare omroep, die onverkort blijft investeren in onafhankelijk kwaliteitsnieuws voor een zo groot mogelijk publiek, is – parallel met private omroepen die hetzelfde doen – een onmisbare factor in een democratie.

Tegelijk mag een openbare omroep door zijn kracht private nieuwsmedia niet verstikken. Dat is evenwel minder een zaak van de VRT aan banden te leggen, dan wel haar aan te zetten tot constructieve samenwerking met private nieuwsmedia.

Als openbare omroep is de VRT in theorie extra kwetsbaar voor politieke druk. Politieke verantwoordelijken moeten zich dan ook, meer dan nu het geval is, onthouden van welke druk dan ook op haar journalisten. De VVJ is tevreden over de deze legislatuur doorgevoerde hervorming van de raad van bestuur van de VRT. De hervorming maakt de weg vrij voor de aanduiding van vier onafhankelijke bestuurders in de raad van bestuur en leidt aldus tot een gedeeltelijke depolitisering van die raad. De VVJ hoopt op een verdere concretisering van onafhankelijkheidswaarborgen in toekomstige Europese regelgeving.

7 STEUN AAN HET PUBLIEK

Dit tijdsgewricht van informatie-overvloed, desinformatie en *fake news* zet ook aan tot beleidsmaatregelen die de kennis over media bevorderen, dit zowel aan de kant van de wetenschap als bij het publiek.

7.1 Wetenschappelijke monitoring (V)

De VVJ verwelkomt de oprichting van Mediapunt Vlaanderen, een Vlaams kenniscentrum voor Mediaonderzoek, en kijkt uit naar de wisselwerking met VVJ Academy.

Het Elektronisch Nieuwsarchief (ENA), dat nieuwsbronnen codeert en archiveert, bestaat nog maar moet middelen krijgen om zijn data optimaal te verwerken en te ontsluiten.

7.2 Mediawijsheid (V)

De VVJ/AVBB steunt in dit verband projecten inzake mediawijsheid, maar ijvert voor meer betrokkenheid. Journalisten kunnen meer dan wie ook uitleggen wat journalistiek inhoudt en wat het belang ervan is voor waarachtige democratie.

7.3 Fiscaal voordeel media-abonnement (F) (V)

Nog aan de kant van het nieuwspubliek pleiten we voor een fiscaal voordeel op het nemen van een abonnement of anderszins coöperatief steunen van een nieuwsmedium dat aan de supra in hoofdstuk 6 vermelde criteria voor overheidssteun voldoet.

RAAD VAN BESTUUR VVJ (2023-2027)

1. Effectieve bestuursleden

Kris Van Haver (De Tijd) – voorzitter

Karl van den Broeck (Apache en voorzitter MEDIA.21) – ondervoorzitter

Jan Nagels (Belga) – penningmeester

Gie Van Roosbroeck (actief gepensioneerd) – secretaris

Veerle Beel (De Standaard)

Jasmijn Post (BRUZZ)

Joan de Rijke (freelance De Morgen en VRT)

Lieven Van Assche (freelance ID/Photoagency)

Luc Vanheerentals (actief gepensioneerd, freelance De Journalist, De RandKrant, Apache, 'DeWereldMorgen.be, ROBTv en RINGtv.)

Kim Clemens (Het Nieuwsblad)

Paul Van Landeghem (freelance VRT)

Peter Verlinden (actief gepensioneerd, freelance Knack, Humo)

Jo Buggenhout (VTM NIEUWS)

Lucie De Zutter (AVS)

Luc Pauwels (VRT)

Geert Van Lierde (freelance vakpers)

Antal Hollosi (Belga)

Dirk Van den Bogaert (actief gepensioneerd, freelance VTM NIEUWS)

Dominique De Graaf (VRT)

Jan Stevens (freelance De Morgen, Knack, Humo)

Simon Demeulemeester (De Standaard)

2. Waarnemende bestuursleden

Lotte Lambrecht (freelance Knack, stagiair-beroepsjournalist)

Hilde Van Canneyt (freelance, persmedewerker)

Louis Weenen (erelid)

SECRETARIAAT VVJ

Charlotte Michils, algemeen secretaris VVJ/AVBB

Pol Deltour, directeur VVJ Academy

Beny Bechler, financieel en kantoorverantwoordelijke VVJ/AVBB

Frank Geeraert, administratief secretariaat

Steve Van Herpe, communicatiemedewerker

Contact

Kris Van Haver, voorzitter

Charlotte Michils, algemeen secretaris

Zennestraat 21 – 1000 Brussel

www.journalist.be

Tel. 02 777 08 40

info@journalist.be